

կաւ ամենամեծ թերացումն այս մասին հոգեւորականներինն է եղել բայց անմասն են արդեօք և աշխարհականները չենք կարող հաստատել:

Եթէ ցարդ առաջնորդները, յաջորդները և քարոզիչները չեն մտածել որ նրանք մի մի նուիրակ են Ս. Էջմիածնի, թող մտածեն այսուհետեւ եթէ աշխարհական իշխաններն ու աղքատները չեն յիշել, որ իրենք Ս. Էջմիածնի զաւակունք են, թող յիշեն այսուհետեւ: Ահա շուտով կը ներկայանայ գեղեցիկ առիթ. Տեառն յաջողելով մեր սիրեցեալ Հայրապետը մտադիր է ս. միւսնն օրհնել աշխարհ պտորտաստուենք Ս. Աթոռի հետ մեր կապերը ամրացնելու:

Ե. Զարամանց.

ԱՌԱՆ ԵՐԿԻՐ ԿԱՄ ԱՇԽԱՐՀ

Այն երկիրը, որը գտնուում է Կուր և Երասխ գետերի և Սեան լճի մէջ տեղը Պարսից¹ Արաբաց² և Վրաց³ պատմագիրներ-

1. История Религий древняго Мира. Персія, СПб. 1883. т. III 148. — „Ормуздъ — первый создалъ слѣдующія шестнадцать областей, надѣленные разными благами: 1) Эриена Веедіо, (Аранъ, часть Арменіи съ благороствореннѣйшимъ климатомъ:“

Պարսից Զրադաշտական օրինագրքի—Աւեստայի Վենդիդատ—սարէ «Պատմութիւն ստեղծագործութեան» բաժնի մէջ, Արմիզդին վերագրուում է տասն և վեց զանազան երկիրների ստեղծագործութիւնը ամէն մի բարիքներով հանդերձ, Միայն յիշեալ ստեղծագործութեան անգրանիկ տեղը բռնում է «Էրիենա Վեեգիօ», Առանի երկիրը իւր բարեխառնազոյն կլիմայով, Թերեւ մեր նախահայրերը Էրիենա—Վեեգիօ—ն բարեխառնազոյն թարգմանելու տեղ Աղուանք—Աղու—քաղցր (քաղցր ընտելիւն ունեցող երկիր) լինեն անուանած յիշեալ երկիրը կամ աշխարհը, Պարսից «Չաննաթիլիլուլթ» պատմութեան մէջ Կուր և Երասխ գետերի խառնուրդին մօտ մի հին քաղաքի մասին յիշատակութիւն է անում «Փայթախտարան» Առանի, աթոռանիստ կամ Առանի նստոցը, Գուրգէ Առանի երկրի սահմանակից Հայոց Փայտակարան նահանգի անունը «Փայթախտարան» անուան աղաւաղումն լինի:

Բառարան Պարսկերէն. Պոլիս 1826. եր. 102. «Էրրան. է անուն ընդարձակ գաւառի միոյ, յորում են յաղաքն Պերտէ, Կէնճէ, Հէմքիուր և Պէյլէզան. և ընդ մէջ այսր գաւառի և Աղէրպայճանի հոսեալ անցանէ գետն Երասխ»:

րից անուանանուում է «Արանդամի», Առանի երկիր: Հայ պատմագիրներից⁴ և յիշատակագիրներից⁵ ոմանք գործ էին ածում աշխարհ, երկիր Ռանայ, Առանայ կամ Առանայ, իսկ սոյն երկրում իշխողներից շատերին կոչում են Առան Շահիկ կամ Եռանշահիկ⁶ Տէր:

Մատենագիրներից յետոյ միակ արձանանագրութիւնը որ յիշատակում է իւր մէջ Առան կամ Առան անունը և որ առաջին անգամ հանդիպել է ինձ, Խաչենու Առաջածոր գիւղի ճապին ձորի քարաժայռի արձանագրութիւնն է: Տարաբաղդարար Գեր. Մակար Եպիսկոպոսի—Արցախ աշխատասիրութեան մէջ միանգամայն աղաւաղուած է: Տես՝ Արցախ երեւ- 288—289:

Ջաանշիր զաւառի Առաջածոր (Գովշանլու) գիւղի արեւելեան ճապին ձորի քարաժայռի արձանագրութիւնը: Տեղեկութիւնք. քարաժայռի բարձրութիւնն է 2 սաժէն 10 վերջով: Ժայռի հիւսիս—արեւմտեան, հարաւ—արեւմտեան և հարաւ—արեւելեան ծակաները ծածկուած են արձանագրութեամբ և քանդակած խաչերով:

—Հիւսիս—արեւմտեան ծակատի քանդակներն են՝ երեք զանազանակերպ խաչեր և մի ծածկագրութիւն ունեցող խաչանման քանդակ. չորս տող արձանագրութիւն որից երկու տողը իսպառ եղծուած:

—Հարաւ—արեւմտեան ծակատի քանդակներն են քսան և մէկ մեծ և փոքր խաչեր և տասներկու տող արձանագրութիւն, երկուսը կիսանդծ:

2. Մորթման. հատուածք Պատմութեան Հայաստանի քաղաքը յԱրաբացի Պատմագրաց, թարգմ. Իւթիւճեան. Պոլիս 1874:

5. Համառօտ պատմութիւն վրաց. ընծայեալ Ջուանշէրի պատմչի. Վենետիկ 1884. երես 29, 73, 75:

4. Ս. Օրբելեան պատմութիւն Սիւնեաց Մոսկւա 1860 երես 234. Վարդան պատմագիր. Վենետիկ 1862 երես 103. Էլն Էլն:

3. Միթիթարայ Գօշի Գատաստանագիրը Հայոց Վաղարշապատ 1880. երես 74:

6. Մ. Վաղանկատուացւոյ պատմութիւն Աղուանից Մոսկւա. 1860. երես 71, 136, 258 Էլն:

— Իսկ հարաւ—արեւելեան ճակատին եօթըն քանդակած խաչեր և տասը տող արձանագրութիւն. արձանագրութեան տասներկու տողը երկար 1 սաժէն 4 վերշ. երկու տողը միջակ 1 արշ. 10 վերշ. և եօթը տողը կարճ 14 վերշոյ: Գրութիւնը փակագիր երկաթագիր. տառերը 3X6 սմ:

Քարաժայռի հիւսիս արեւմտեան գրութիւնն է՝

1. «Յորժամ նկարեցան
2. «Հղարահանքս⁷ թիւն . ՈՂՐ. էր: Տը Խաչինոյ⁸ Ջալալ:
3. «
4. «

Հարաւ—արեւմտեան գրութիւնն է՝

1. «Գրեցան նկարեցան կատարեալը⁹ (ք) Առաքել էջս¹⁰ յանուն սուրբ Երրորդ¹¹
2. «Սուրբ անաւրէնութեամբն¹² Քի. ի բարեխաւս հոգոյ¹³ և մարմնոյ¹⁴ և ի պարծ¹⁵
3. «Տէր Եղիայ¹⁶ շինեց զսուրբ անապատս ել Խամայէլ օժէի. սմայ.¹⁷ թշն
4. «ամին կործանած է¹⁸ սորայ¹⁹ Քրէէ կասն սմայ.²⁰ սայ²¹ բարեխաւսէ նոցա
5. «Որք միարանն. սոցայ²² բարին քս տէր առատ խաղաղութեամբ կեցցէ²³
6. «և²⁴ մնացէ նոցայ²⁵ այժմոյս²⁶ ահա և հանթերձեալսն.²⁷
7. «որ առ աջիլ²⁸ այլ աւրհնեալ եղիցին միարանս
8. «Մայր Տեառն ողորմեայ²⁹ մաւրն իմ յու-
9. «սացեալ ի միածինդ քո³⁰ լոս³¹
10. «աւորեայ ընդ սուրբ³² ոգո

Արցախ. երես 188—189. 7. «Հգաւր հանքս: 8. եւ տէր խաչի նոյջալայ. Ջալալ անուան տակ մի շատ գեղեցիկ խոյրածածկ խաչ է քանդակած: 9. Կատարեցաք. 10. առաք. և էջս: 11. յանող սորա մեր որդի:

12. անաւրէնութեամբ նա: 13. հոգոյ: 14. մարմնոց: 15. զարծանս 5 և 9 ծանօթ. կրող բառերի շարունակութիւնը երկու տող կիսանշանով ընթեռնելի են:

16. Եղիայ: 17. և ի յեծէ: ի սմայ: 18. կործանեցէ: 19. սորա: 20. այլք բարեկամ են սմայ: 21. Սա: 22. սոցա: 23. ցէ: 24. պակասի:

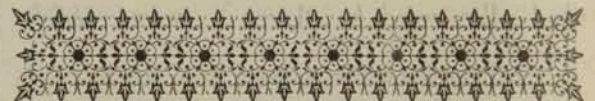
25. նմա: 26. այժմս: 27. ընդերձեալսն: 28. ոչ միայն ի մի աջեալ: 29. միամաւր իմ: 30. քոյ:

34. լուսաւորեա: 32. ընդ սուրբս քո: 35. որ

Հարաւ—արեւելեան ճակատի գրութիւնը՝

1. «Որս³⁵ յարքայ³⁴ Ջալալայ³³ դաւայ եւ աթարակ որդի նորայ³⁶ իշխան խաչինոյ³⁷
2. «և Բռանայ ուքան մանուկն Հասանայ սազար? զոլած³⁸ ու մեծ փաթշայ ապան³⁹ պարոն հա
3. «յր Մամքանայ⁴⁰ սիրով⁴¹ ի սմայ⁴² այլ⁴³ մեծամեծ իշխանք և զաւրք նոցա⁴⁴ միայ-
4. «համուռ⁴⁵ համակից միմեանց աւրհնեալ և զաւրացեալ եղիցին ի կամս Աստուծոյ հաւր և
5. «նմայ⁴⁶ փառք յաւիտեանս ամէն. տունիկս բարի ծառս ամենի պտուղն
6. «եփիր⁴⁷ հազար բարի ով փափագի աստ վայելի⁴⁸ կենաց յուսոյն
7. «նայ⁴⁹ հասանի. Ողորմի Աստուած միարանելոցս ի սմայ⁵⁰ սիրով և արդեամբք
8. «և ամենայն⁵¹ բարեպաշտ իշխանայ մեր
9. «ոց տացէ Աստուած զբարեմտութիւն
10. «հոգոյ⁵² և մարմնոյ⁵³ իրայն: 54

ԴՍ. Վ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.

ԱՐԳԻ ՂԵԺ ԸՆ ՀՆԳՎԱԶՈՅՈՅ

(Շարունակութիւն)

4. ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ. — Վերը տեսանք թէ ի հնումն հնդկահայք որպիսի պատկառելի գիրք էին ստացել օտարաց մօտ. այնպէս որ մինչև իսկ Անդղիական կառավարութիւնն պարտաւորուած էր նորանցից ակնածիլ և նորանց այլևայլ արտակարգ իրաւամբք և մենաշնորհներով ձօնացնել. Այս յաջողութիւններն այն ժամանակներն էին վայելում

Աստուծոյ: 34. արքայ: 35. Ջալալ: 36. որդին որ Աստուծոյ: 37. Խաչինոյ: 38. սալար գոլ Աստուծոյ: 39. փաթշայան: 40. շահ տէր միքան Աստուծոյ: 41. սիրով: 42. միարան նաց: 43. ի սմայ: 44. Յլ. (330) 39. զաւրքն ՌԵ. (1300)աց: 45. միահամուռ:

46. նմա: 47. իբր: 48. վայելէ: 49. նա: 50. սմայ: 51. յամենայն: 52. հոգոյ: 53. մարմնոց: 54. մերոց: ամէն: